

כיצד מכבדים?

רעיון לפרשת בהעלותך ה'תשפ"ג נערך ע"י הרב מרדכי פרקש, בעלוויו וואשינגטון

א בסוף פרשתנו (תחילת פרק י"ב) מתואר בקצרה 'שיחת אחים' בין מרים לאהרן, אודות אחיהם, משה רבנו, היא מתנה בפניו את מצבו האישי איך מאז ניתנה התורה הוא פורש מאשתו צפורה. לרום ערך דרגתה וגודל צדקותה, נחשב דיבור זה 'לשון הרע' עבור מרים. כתוצאה מדיבור שגוי זה, זוכים עם ישראל לקבל 'גילוי' של הסבר רב ערך שהפך לאבן יסוד בדת שנכלל גם בין 'שלושה עשר' עיקרי האמונה היהודית, והיא, רמתו השונה לחלוטין של נבואת משה משאר כל הנביאים, נבואה של 'פה אל פה' אדבר בו.. ותמונת השם יביט'.

כעונש, מרים לקתה בצרעת והוצרכה לשהות בבידוד מחוץ למחנה במשך שבועה ימים, וכפי שנכתב: "וַתִּסָּגֶר מִרְיָם מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים וְהָעָם לֹא נָסַע עַד הָאָסֶף מִרְיָם" (במדבר י"ב, ט"ו), בני ישראל המתנינו, ובעצם עיכבו את המסע במדבר עד שתשלים מרים את ימי ההסגר ותטהר. רש"י מביא את דברי הגמ' (סוטה ט ע"ב) על פסוק זה: "זוהי הכבוד חלק לה המקום בפשכיל שעה אחת שנתעכבה למשה פשעו של לואר, שפאמר (שמות ב) "וַתִּתְּצֵב אֶחָתוֹ מִרְחֹק לְדַעַה מֶה יַעֲשֶׂה לוֹ" (שמות ב, ד).

מדה כנגד מדה - בתור תגמול על מעשיה בשמירת אחיה הקטן - המתנה קצרה של רבע שעה או עשרים דקות (לפירוש התוס' סוטה שם) לילדה בת 6, זכתה, שכעבור עשרות שנים המתנינו לה 'שש מאות אלף רגלי העם' על נשיהם וטפם ובתוכם משה רבינו אדון הנביאים, המשכן, וארון ברית ה', עד סיום ימי הסגרתה.

רואים כאן דבר פלא, תוך כדי שמרים נענשת בהרחקה מהמחנה למשך שבוע ימים, היא זוכה לכבוד רב מהקב"ה ועם ישראל, שכולם מחכים לה שבועה ימים נוספים לשובה מהסגר, ורק אז עוזבים את מקום חנייתם וממשיכים במסע.

מה היה אותה מעשה שבזכותו זכתה שיחכו לה כל ישראל שבעת ימים? מספרת לנו התורה, משה רבנו נולד בעיצומה של גזירת פרעה האיומה "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו", גם משה עצמו נאלץ להיות מושלך ביאור כשהוא ספון בתוך תיבה שעשתה לו אמו, אולם בסופו של דבר הוא ניצל באופן פלאי.

פרטי המאורע מתוארים בפרטיות בפרשת שמות (ב,א-ח): "וַיִּלֶּךְ אִישׁ מִבֵּית לֹוִי וַיִּקַּח אֶת בֵּת לֹוִי. וַתֵּהָרֵם הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֶּן. וַתֵּרָא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יָרְחִים. וְלֹא יָכְלָה עוֹד הַצִּפְיָנוּ וַתִּקַּח לוֹ תֵּבַת גִּמָּא וַתַּחְמֶרָה בַּחֲמֶר וּבִזְפָּת וַתִּשֶׂם בָּהּ אֶת הַיֶּלֶד וַתִּשֶׂם בְּסוּף עַל שְׁפַת הַיָּאָר. וַתִּתְּצֵב אֶחָתוֹ מִרְחֹק לְדַעַה מֶה יַעֲשֶׂה לוֹ. וַתֵּרָד בֵּת פֶּרְעֹה לְרַחֵץ עַל הַיָּאָר... וַתֵּאֶמֶר אֶחָתוֹ אֶל בֵּת פֶּרְעֹה הָאֵלֶּף וַתִּקְרָא אֵלָּהּ אִשָּׁה מִיִּנְקָת מִן הָעִבְרִית וַתִּינֶק לָהּ אֶת הַיֶּלֶד. וַתֵּאֶמֶר לָהּ בֵּת פֶּרְעֹה לְכִי, וַתִּלְּךְ הָעֶלְמָה וַתִּקְרָא אֶת אִם הַיֶּלֶד". חייו של משה ניצולים.

לשם איזו מטרה מתייצבת מרים על שפת היאור?

התורה מעידה שהיא התייצבה "לדעה מה יעשה לו". כלומר, מרים מבינה שאין לה כרגע אפשרות להציל אותו, בודאי שלא להילחם מול מצרי שאולי יגיע לפקח על ביצוע גזירת פרעה, אין למרים פתרון מעשי לנוכח הגזירה, וסביר להניח שאם היה פתרון, אמו של משה לא הייתה מניחה אותו ביאור, בשעה שמרים 'עומדת מרחוק', אין לה קצה חוט כיצד ניתן להציל את משה, אולם דבר אחד ברור למרים, ובזה גדולתה

באה לידי ביטוי – לעזוב את סביבות היאור זו לא אופציה! מרים עושה עד קצה היכולת שלה באותו מצב נתון, והיא לא נוטשת את השטח. היא מתייצבת על המשמר ושומרת על קשר עין עם התיבה, מרים יודעת שאין לה אפשרות לסייע באופן מעשי, אולם היא מחליטה להיות נוכחת בסיטואציה. מרים כאילו אומרת לעצמה – אני עושה כל מה שאני יכולה, וכעת מה שאני יכולה זה **להמתין** ולשמור מרחוק על אחי, והקדוש ברוך הוא יחליט על השאר וממנו יגיע הדרך והזדמנות להצלה, מרים לא נוטשת את אחיה הקטן.

היא מצידה עשתה את המקסימום שביכולתה – להתייצב מרחוק "לדעה מה יעשה לו" – שם, על שפת היאור, מרים התייצבה לבדה, ויתכן שאף אחד אחר לא היה שותף בהתייצבות שלה, אולם כעבור קצת יותר משמונים שנה, משה כבר בן יותר משמונים, מרים בת שמונים ושש בערך, ואז – מיליוני יהודים יחד עם משה רבנו מחכים למרים. כמו שמרים המתינה על שפת היאור מתוך ציפייה ומתוך רצון 'להיות נוכחת', עכשיו הגיעה זמן התשלום – עם שלם ממתין למרים, עם שלם שלא עושה משהו מעשי מיוחד עבורה, אלא "רק" ממתין לה, **מזדהה** אותה, בדיוק כפי שהיא עשתה.

יש 'מעשה' של חסד ויש 'הזדהות' עם הנצרך לחסד, חסד הוא נתינה ועזרה מעשית, 'הזדהות' היא ההרגשה של הסבל או השמחה של האחר, ב'ותתצב' אחותו למרחוק לדעת מה יעשה לו' היא 'מזדהה' עם הצער של אחיה, זאת פעולה שאינה מותנית במעשים כל שהם, אלא מצב שנקרא באנגלית 'טו בי פרזנט' ('להיות נוכח'), תחושה ש'אני 'יחד עמך' בתיבה' אינני זו מכאן... כך גם 'והעם לא נסע עד האסף מרים', זוהי הזדהות! העם פשוט אינו מסוגל לזוז ממקומו ללא מרים, העם כולו מרגיש עצמו מחוץ למחנה יחד עם מרים, העם לא זו ממקומו, אתך אנו עד לחזרתך למחנה ישראל....

לכל אדם יש בחייו הזדמנויות בהן הוא יכול, ואולי אף צריך, להיות **נוכח** עבור מישהו אחר, גם אם אין לו אפשרות לסייע לו באופן מעשי. ואולי גם להיפך – לכל ילד ולכל אדם מגיע שמישהו יתייצב עבורו ברגעי משבר או ברגעי שמחה, מי יודע מה יצמח מזה, גם מרים לא ידעה.. אך כדבר המשנה (אבות ב) "לא עליך המלאכה לגמור, ואי אתה בן חורין ליבטל ממנה", את הלקח הזה עלינו לזכור כל יום, וזה כנראה כלול בין שש זכירות, 'זכור את אשר עשה ה' אלוֹקֶיךָ למרים', ללמדנו, עד כמה מעשה ה'נוכחות' חשוב בעיני ה'. וגודל הזכות והשכר שמגיע מזה.

ב אולם מאידך, ניתן גם להסביר את התנהגותה של מרים שפעלה מתוך דחף טבעי של אחות שנטלה על עצמה ה'תפקיד' לגרום להולדת משה, ברור שתעמוד מרחוק לראות מה יעלה בגורל התינוק, כי הרי יש לה קשר מיוחד עם תינוק זה.

חז"ל (סוטה יב ע"א) מספרים, אחרי שפרעה ציווה להשליך את כל הבנים הזכרים ליאור, פרש עמרם, אביו של משה, מרעייתו, כי לא רצה להיות מעורב בהריגת ילדים רכים, עמרם גדול הדור היה וכמובן שבעקבותיו גירשו רבים את נשותיהם, הייתה זו מרים שבאה לאביה והוכיחה אותו בדברים של טעם, "אִמְרָה לוֹ בְּתוֹ: אֵבָא, קִשָּׁה גִזְרְתָּ יוֹמֵר מִשָּׁל פְּרָעָה. שְׁפָרְעָה לֹא גִזֵּר אֱלֹא עַל הַזְּכָרִים, וְאַתָּה גִזְרְתָּ עַל הַזְּכָרִים וְעַל הַנְּקִיבוֹת. פְּרָעָה לֹא גִזֵּר אֱלֹא בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְאַתָּה בְּעוֹלָם הַזֶּה וּלְעוֹלָם הַבָּא. פְּרָעָה הִרְשָׁע – סָפַק מִתְקַיֵּימָת גִּזְרְתָּ, סָפַק אֵינָה מִתְקַיֵּימָת. אַתָּה צָדִיק, בְּנֵדָאֵי שְׁגִזְרְתָּ מִתְקַיֵּימָת, שְׁנַאֲמַר: "וְתִגְזֹר אוֹמֵר וַיִּקָּם לָךְ". עָמַד וְהִתְזַיֵּר אֶת אִשְׁתּוֹ, עָמְדוּ כּוֹלֵן וְהִתְזַיֵּרוּ אֶת נְשׁוֹתֵיהֶן", נשא עמרם את אשתו בשנית 'וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי' וזכו ללדת את משה.

מספרת הגמ' (סוטה יג ע"א) "מלמד שהיתה מתנבאה כשהיא אחות אהרן, ואומרת: עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל. וכיון שנולד משה נתמלא כל הבית כולו אור. עמד אביה ונשקה על ראשה, אמר לה: בתי, נתקיימה נבואתיך. וכיון שהטילוהו לאור, עמד אביה וטפחה על ראשה, אמר לה: בתי ה' כן נבואתיך? וה'ינו דכתיב: "ונתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו" — לידע מה יהא בסוף נבואתה".

מרים מצפה לראות מה יעלה בגורל חלומותיה - האם יצליח משה לצאת מהיאור ולהיות 'מושיעם של ישראל', היא הרי 'משפיעה מרכזית' בסיפור לידתו של משה, לכן היא נשארת שוב לצפות מה יעלה בגורלו?

ההתייצבות של מרים מרחוק ליד המים של היאור מסמלת את מבט הרגוע, הצופה 'מרחוק', היא לא מחכה לראות **האם** הוא אכן יינצל, אלא **איך** הוא יינצל, מרים יודעת שבסוף יהיה טוב, היא בטוחה בזה, היא רק עומדת לראות איך הקב"ה יגלגל את המציאות לקראת הטוב הזה, אע"פ ש'עמד אביה וטפחה על ראשה' מכל מקום מרים נשארה איתנה בדעתה כפי שנתנבאה, וזהו שכתוב '**ותתצב**' - מלשון יציבות. אע"פ שהיה זה מצב של '**מרחוק**' היינו רחוק מן המציאות שאכן כך יהיה שמה ינצל מן המים ויהיה "מושיען של ישראל", בכל זאת עמדה איתנה בדעתה, לא היתה זו עמידה לשם סקרנות גרידא לראות 'מה יהיה' בגורל אחיה, אלא עמידה בתקיפות ואמונה בהשם באופן מוחלט, 'איך יהיה' אופן הצלתו, ואכן על מעשה גדול זה של בטחון בה' אף במצב שהישועה נראית רחוקה, על זה זכתה שהמתינו לה כל ישראל.

ג הרבי (לקו"ש חלק ח"י בהעלותך ה - שיחה מיוחדת שכלולה ושזורה מביאור מאיר בדברי רש"י, חקירה עיונית בנגלה, דיון בהלכה למעשה, ביאור עמוק בחסידות, והוראה מופלאה בעבודת השם ובהנהגה בין אדם לחבירו) מסביר הרבי באופן מופלא מה היה ה'כבוד' שהנחיל העם למרים שמתוכו מוסבר מה בעצם היה 'מעשה חסד' המיוחד של מרים,

ותוכן הדברים: אף שמרים היתה צריכה לעבור תקופת 'הסגר' של שבעה ימים עד שתתרפא מצרעתה, הרי בעיקרון עם ישראל יכול היה להמשיך במסע ולצרף את מרים אתם, כי ברור שלא הייתה נותרת **לבדה** במדבר, אלא היא היתה גם ממשיכה אתם בדרך, שהרי אילו נשארה לבד במדבר היתה זו בשבילה **סכנת נפשות** ממש, אם כן מה היא הסיבה שבחרו לעצור **ולהמתין** עד סיום תקופת ההסגר?

מחדש הרבי: אצל מצורע התורה אומרת "בדד ישב מחוץ למחנה מושבו", היינו שתנאי עיקרי בהיטהרות של מצורע הוא לשהות בבדידות 'מחוץ למחנה ישראל' למשך שבעה ימים, אבל כדי לשהות 'מחוץ למחנה' צריך ומוכרח שיהיה 'מחנה', וגדר 'מחנה' הוא רק כשעם ישראל **חונה** מנסיעתם ושוהה במצב של 'מחנה', ומובן שבמשך הזמן של 'נסיעה' במדבר, פשוט אי אפשר לקיים את הציווי "מחוץ למחנה מושבו", כי בזמן הנסיעה אין מושג של 'מחנה'.

מבואר אם כן, שהיחודיות של ה'כבוד' בהמתנה למרים, הוא בזה שמנעו ממרים את תקופת **ההמתנה** והצער הכרוך בלהיטהר מצרעתה, כי אילו היו ממשיכים במסע - וכנ"ל בהצטרפות מרים אתם מטעמי פקו"נ - הרי היתה מרים נשארת בינתיים 'מצורעת' עד שיגיעו ל'חניה' הבאה ורק שם תוכל להתחיל תהליך של היטהרות והסגר של שבעת ימים רצופים 'מחוץ למחנה', אבל כדי לתת לה את האפשרות להיטהר **מוקדם** ככל האפשר, עם ישראל לא ממשיך בנסיעה אלא ממתין במשך שבוע במסגרת 'חניה' **במחנה**, רק כדי שתוכל לרצות את תקופת ההסגר ולסיים אותו בהקדם האפשרי.

ד עכשיו נחזור להתבונן מה היה 'מעשה מרים', הפסוק מתאר זאת "ותתצב אחות מרחוק לדעה מה יעשה לו", ולא ברור מה התועלת שמביאה למשה בהמתנה הזו 'מרחוק'? ואז מגיעים להמשך הסיפור, הבלתי צפוי אכן קרה, בתיה – בת פרעה, יורדת לרחוץ על יד היאור והיא מגלה את משה, לאחר שבתיה בת פרעה מגלה את התינוק היא מנסה להרגיע אותו מבכייתו אך ללא הועיל, אז מרים יוצאת ממקום מחבואה ומציעה לבתיה להביא אשה מינקת מ'העבריות' שבעצם היא יוכבד אמו של הילד, והיא רק היא מצליחה להניק אותו ולהרגיעו מבכיו ומרעבונו.

יוצא מכך - אומר הרבי - שאילו מרים לא היתה ממתינה שם 'מרחוק' ומשגיחה עליו, הבכיה והצער של משה היה **ממשיך זמן רב יותר**, עד לזמן שבתיה תבין מעצמה שכדאי לה לחפש מינקת עברית לתינוק הבוכה, כי היא הרי הכירה ש'מילדי העברים זה', אם כן מתברר שמעשיה המיוחד של מרים היה שרק בזכות הממתנה שלה לראות מה קורה עם אחיה היא בעצם הביאה לזה שמשה הפסיק לבכות ולהצטער **מוקדם יותר** ממה שהיה קורה בלעדיו, היא פשוט **קיצרה** את צערו ובכיו לזמן מינימלי. מובן אם כן באופן מופלא ה'מדה כנגד מדה', של השכר שמרים קיבלה, כשם שבזכותה משה סבל פחות, כך עם ישראל מחזיר למרים באותו מטבע, **מקצרים** לה את זמן ההרחקה והטומאה, בזה שממתינים לה ב'מחנה' לסיום ימי הסגרתה.

והדברים מתוקים! ראה שם בשיחה.

ה לסיכום: 'לכבד' יהודי זה לא רק עצם העשיה לכבודו, אלא **הזריזות** בעשיית טובה אליו, המהירות בעזרה במטרה להוריד כמה דקות של דאגה וצער היא ההבחנה אמיתית לאהבת ישראל.

ונסיים בסיפור ידוע שמלמד על גודל שכר הזריזות בעשיית טובה ליהודי ומעלתו, את הסיפור מביא הרבי במכתב להנהלת גמ"ח "שומרי שבת" משנת תשכ"ו (אג"ק חלק כד עמ' עג) מתוך רשימת שיחה מאדמו"ר הרי"צ נ"ע:

"הוד כ"ק הרה"ק צמח צדק הי' רגיל לראות את הוד כ"ק זקנו רבינו הזקן אחרי הסתלקותו, בהקיץ או בחזיון לילה, והי' פותר לו את כל ספיקותיו בנגלה ובנסתר.

בזמן ידוע, ורבינו הצ"צ יושב סגור בחדרו ושוקד בלימודו, נתקבצו אצלו כמה שאלות שלא ידע להכריע בהן והשתוקק במאד לראות את הוד כ"ק זקנו רבינו הזקן כרגילותו, אבל לא עלה בידו, והי' בצער גדול מזה.

פעם בהשכמה הלך הרה"ק הצמח צדק להתפלל לבהכנ"ס של הוד כ"ק חותנו אדמו"ר האמצעי זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, ובעברו דרך השוק פגע באחד מאנשי השוק, ר' מרדכי אלי' שמו, איש פשוט וירא שמים, נהנה מיגיע כפו במסחר השוק, והיום הי' יומא דשוקא, ויבקש האיש מאת הרה"ק צמח צדק להלוות לו גמ"ח איזה ר"כ [רובל כסף] עד הערב או מחרת בקר, כי ביום הזה הוא יכול להרויח בשוק, ויענהו הרה"ק צמח צדק כי אחרי התפלה כשיחזור לביתו יכנס אליו ויתן לו את הגמ"ח.

כשנכנס הרה"ק צמח צדק לבית הכנסת נפל ברעיונו הקדוש המאמר (ב"ב י ע"א) 'ר' אלעזר יהיב פרוטה לעני והדר מצלי', וגם המאמר (סוכה מט ע"ב) 'גדול גמ"ח מצדקה', ויתבונן הרה"ק צמח צדק אשר לא טוב עשה שלא **נתן תיכף** להרמ"א הנ"ל את הגמ"ח שביקש, ויחזור הרה"ק צמח צדק לביתו ויקח את הסכום וילך אל השוק לחפש את הרמ"א, וביני לביני כבר נתקבצו אנשי הכפר עם עגלותיהם

וסחורותיהם אל השוק ועלה לו בטורח רב למצא את הרמ"א ביניהם, וכשמצאו נתן לו את הגמ"ח ויחזור לבהכנ"ס להתפלל.

כשנתעטף הוד כ"ק הרה"ק צמח צדק בטלית ותפילין ראה פתאום את הוד כ"ק רבינו הזקן בפנים צהובות ויאמר לו: הנותן גמ"ח לאיש ישראל בלבב שלם בלי שום פני', והעושה טובה לישראל באהבה כצווי ואהבת לרעך כמוך, שערי היכלי מעלה פתוחים לפניו. עכ"ל.

והמעשה הוא העיקר!